

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Пацеля Г. А., Поліщук Д. О.

Метою статті є аналіз законодавчих впроваджень у нормативно-правові акти на яких базується діяльність органів Національної поліції в Україні в умовах воєнного стану, а також визначення нових повноважень та особливостей компетенцій внутрішньо та зовнішньоорганізаційної діяльності цих органів. Дослідження проводилося із застосуванням загальнонаукових методів: аналізу та синтезу, та спеціальних методів, а саме обробки та проведення аналітичної роботи. За результатами проведеного аналізу досліджена система змін та доповнень у нормативно-правове регулювання організації роботи органів Національної поліції, розглянуто питання спрощеного порядку кадрового забезпечення, органів Національної поліції під час дії режиму воєнного стану. Визначено порядок на правові підстави спрощеного порядку атестування поліцейських з урахуванням інтересів служби під час дії воєнного стану. Окрема увага приділена впровадженні новелі до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, а саме розділ п'ятий який регулює питання щодо специфіки підстави проведення службового розслідування у разі порушення поліцейським службової дисципліни в період воєнного стану. Також, зауважено на особливостях носіння спеціального жетона на однострої під час виконання поліцейським службових обов'язків. Проаналізована система притягнення суб'єктів, що входять до поліцейських підрозділів особливого призначення, до кримінальної та адміністративної відповідальності у разі вчинення ними військового кримінального або адміністративного правопорушення. У зв'язку із запровадженням дії режиму воєнного стану законодавець вніс велику кількість новацій у нормативно-правову основу регулювання механізму діяльності органів Національної поліції в Україні. На основі комплексного аналізу нововведень у нормативні основи на яких базується діяльність органів Національної поліції, сформувані висновки щодо кореляції законодавчих новацій та їх практичної реалізації.

Ключові слова: правовий режим воєнного стану, Національна поліція, Дисциплінарний статут, поліцейський, правоохоронні органи, кадрове забезпечення, компетенції.

Patsela G. A., Polishchuk D. O. Legal regulation of the activities of bodies and units of the National police of Ukraine during the period of the legal regime of martial state

The purpose of the article is the analysis of the legislative introductions into the normative legal acts on which the activities of the National Police in Ukraine are based in the conditions of martial law, as well as the definition of new powers and specific competences of the internal and external organizational activities of these bodies. The research was conducted using general scientific methods: analysis and synthesis, and special methods, namely processing and conducting analytical work. According to the results of the analysis, the system of changes and additions to the regulatory and legal regulation of the organization of the work of the National Police bodies was investigated, the issue of the simplified procedure for personnel support of the National Police bodies during the martial law regime was considered. The legal basis for the simplified procedure for attestation of police officers, taking into account the interests of the service during martial law, has been determined. Particular attention is paid to the introduced amendment to the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine, namely the fifth section, which regulates the specifics of the grounds for conducting an official investigation in the event of a violation of official discipline by a police officer during martial law. Also, the peculiarities of wearing a special token on the uniform during the performance of official duties by police officers were noted. The system of bringing subjects belonging to special purpose police units to criminal and administrative responsibility in the event of their committing a military criminal or administrative offense was analyzed. In connection with the implementation of the martial law regime, the legislator made a large number of innovations in the legal framework for regulating the mechanism of the National Police in Ukraine. On the basis of a comprehensive analysis of innovations in the normative foundations on which the activities of the National Police are based, conclusions were formed regarding the correlation of legislative innovations and their practical implementation.

Key words: legal regime of martial law, National Police, Disciplinary Statute, police officer, law enforcement agencies, human resources, competences.

Постановка проблеми та її актуальність. Законом України «Про правовий режим воєнного стану» дається чітке визначення поняття «воєнний стан». Воєнний стан являє собою специфічний правовий режим, який запроваджується суб'єктом владних повноважень по всій території України, або в її окремих областях, у зв'язку із збройним вторгненням або загрозою нападу [1]. Особливість зазначеного правового режиму накладає свій відбиток на організацію діяльності правоохоронних органів країни. Так, наприклад, Національна поліція серед правоохоронних органів відіграє роль ланцюга, поєднуючи правоохоронний сектор та громадськість, в той же час забезпечуючи права і свободи людини і громадянина, протидіючи злочинності та підтримуючи публічну безпеку та порядок. Саме тому, аналіз нормативно-правових актів де зазначені прямі вказівки щодо особливості діяльності органів та підрозділів Національної поліції під час правового режиму воєнного часу дозволить визначити конкретний алгоритм дії зазначеного органу виконавчої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідження нормативно-правових змін та доповнень у діяльності правоохоронних органів в період дії правового режиму воєнного стану у своїх публікаціях приділили увагу як закордонні так і вітчизняні вчені, зокрема: М.І. Ануфрієв, Ю.Г. Барабаш, Д.В. Голобородько, О.Ю. Дрозд, Ю.Б. Кирилюк, М.В. Ковалів, І.М. Копотун, І.М. Коропатнік, О.В. Кривенко, М.М. Медвідь, М.А. Микитюк, С.В. Петков, В.П. Петков та інші.

Метою статті є аналіз основних законодавчих змін у сфері правоохоронної діяльності, впроваджених у зв'язку із введенням воєнного стану, які регулюють роботу органів Національної поліції, зокрема, виокремлення окремих положень щодо порядку атестування та присвоєння спеціального звання, а також проходження поліцейської служби в правоохоронних органах на період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із збройною агресією РФ був запроваджений режим воєнного стану по всій території України [2]. Правовий режим воєнного стану став спонукаючим фактор для законодавчих

змін та доповнень, що регулюють сферу функціонування органів внутрішніх справ в Україні. Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, основними завданнями, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», є «забезпечення громадської безпеки та порядку; охорона та захист прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; запобігання та протидія злочинності; надання в межах, визначених законодавством, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [3].

Аналізуючи адміністративно-правову природу діяльності органів Національної поліції, варто наголосити на тому, що механізм роботи органів внутрішніх справ за своїм галузевим спрямуванням поділяється на два аспекти: внутрішньоорганізаційна система, яка безпосередньо включає в себе елементи, що утворюють та регулюють структуру правоохоронних органів із середини; зовнішньоорганізаційна система - пов'язана із реалізацією основних службових завдань та повноважень поліцейських, визначених законодавством.

Під час дії правового режиму воєнного стану нормативно-правова основа, на підставі якої базується діяльність правоохоронних органів, через призму принципу законності доповнюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Тимчасово, а саме на період дії воєнного стану, та 60 днів після, з метою стримування та протидії збройній агресії РФ, заради забезпечення цілісності суверенітету, національної безпеки та обороноздатності України - 15 березня 2022 року Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» вносяться перші зміни до головних Законів України, що регулюють діяльність органів Національної поліції [4]. З урахуванням вищезазначеного, слід вказати, які основні повноваження та завдання внутрішньої організації діяльності органів Національної поліції змінені та доповнені цим Законом: носіння (мати при собі спеціальний жетон) в особливих випадках однострою при виконанні службових обов'язків та проведенню оперативно-розшукових заходів та загалом повноважень поліції в умовах воєнного стану; зокрема, окремо наголошено на припиненню порядку атестування поліцейських під час дії режиму воєнного стану, переміщення поліцейського на вищу посаду та присвоєння спеціального

звання поліції без проведення атестування буде здійснюватися за рішенням відповідних керівників з урахуванням інтересів служби; задля кадрового забезпечення ланок правоохоронних органів - поліцейським призовного віку надається на весь період служби в поліції відстрочка від призову на строкову військову службу; в період режиму воєнного стану офіційною підставою припинення проходження служби в поліції є визнання судом особи безвісти відсутнім, або оголошення померлим тощо.

Варто зауважити, що новаційна норма щодо припинення атестування поліцейських на період режиму воєнного стану (ч. 6 ст. 57 Закону України «Про Національну поліцію») є доволі спірною. Адже, здійснення поліцейськими завдань та обов'язків в межах своїх повноважень в період дії воєнного стану мають новітній та ситуаційний характер (кооперація із Уповноваженим з питань зниклих безвісти поліцейських про хід досудового розслідування; розширення компетенцій у разі застосування спеціальних засобів примусу та вогнепальної зброї та інші). З урахуванням усіх особливостей діяльності правоохоронних органів в під час воєнного стану, можна зробити висновок, що нівелювання етапів атестування у процесі становлення правового статусу поліцейського як суб'єкта владних повноважень, в результаті можуть призвести до професійної деформації та поповнення рядів правоохоронних органів не компетентними особами.

У своїй праці В.Д. Поливонюк та К.С. Король звертають увагу на законодавчу недосконалість викладення норми у сфері запоруки гарантій при наданні поліцейським безоплатної медичної допомоги на період дії військового стану, незалежно від форми власності медичного закладу [5, с. 445]. Слід погодитися із думкою науковців щодо загального впровадження (незалежно від обставин та режиму у державі) медичного страхування на період всього терміну служби у правоохоронних органах.

Однак, також хотілось би виокремити зовнішньоорганізаційні особливості діяльності органів Національної поліції у зв'язку із вказаними змінами до Закону України «Про Національну поліцію», а саме: впровадження безоплатного отримання в установленому Законом порядку, необхідної інформації від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності, для виконання завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених; припиняється громадський

контроль поліції, що вбачається у звуженні таких повноважень як звітування про поліцейську діяльність, прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції, що є підставами для звільнення його із займаної посади, а також тимчасове припинення взаємодії між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування, та, в свою чергу, залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських; держава під час дії режиму воєнного стану на законодавчому рівні гарантує поліцейським безкоштовне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я як приватної, так і державної форм власності. Крім того, зміни та доповнення стосувалися і порядку носіння правоохоронцями однострою. Відповідно до абзацу 2 ч. 3 ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію»: «поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати спеціальний жетон, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів». Однак, абзацу 3 ч. 3 ст. 20 вказаного Закону, поліцейський при виконанні службових обов'язків в цивільному одязі, має право мати при собі спеціальний жетон, «окрім випадків, коли його перебування на однострої перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, а також виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану».

Варто наголосити на тому, що зміни також стосувалися дисциплінарної відповідальності поліцейських у разі порушення ними службової дисципліни в період дії режиму воєнного стану, згідно із Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» був доповнений розділом V, відповідно до якого визначаються особливості проведення службового розслідування в період дії воєнного стану [6]. Окремо акцентувати увагу слід на особливості застосування дисциплінарних стягнень з поліцейських, у разі вчинення ними дисциплінарного проступку. При встановленні за результатами службового розслідування факту вчинення службовою особою (поліцейською) дисциплінарного проступку вищим керівництвом видається письмовий наказ

щодо застосування до суб'єкта одного із видів дисциплінарного стягнення, а саме застосування в ієрархічному порядку зростання від менш суворого, у формі зауваження, до більш суворого у формі звільнення зі служби в лавах поліції.

В окремих випадках, визначених у доповненому Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану», закріплений спрощений порядок присвоєння спеціальних звань поліцейських, без встановлення термінів (відповідно до ст. 84 Закону України «Про Національну поліцію»), а саме передчасно, на один ступінь вище від вже займаної штатної посади звання, включаючи звання «підполковника поліції», присвоюється керівником Національної поліції України; щодо спеціального звання «полковник поліції», безпосередньо, керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України [7]. Дострокове присвоєння чергового спеціального звання поліцейського, також, може виступати у вигляді заохочення (п. 8 ст. 6, абзац 2 ч. 6 ст. 10 Статуту), зокрема, без дотримання спеціальних строків, передбачених у ч. 5 ст. 10 - стаж служби в поліції повинен передбачати не менше п'яти років, та абзац 1 ч. 6 ст. 10 - повторний вид заохочення може бути застосований не раніше ніж через три роки, відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України.

До апарату структури центрального органу управління поліції входять функціонально поєднані підрозділи, які забезпечують діяльність керівника поліції в межах його компетенцій, а також виконання покладених на поліцію повноважень та завдань. Одним із особливих підрозділів апарату управління поліції є поліція особливого призначення (п. 6 ч. 2 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»). Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» вносяться доповнення до ст. 19 - щодо видів відповідальності поліцейських у разі вчинення ними протиправних діянь [8]. Відповідно до ч. 4 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію», у разі вчинення поліцейськими особливого призначення під час дії воєнного стану та, безпосередньо, у бойовій обстановці, військового кримінального або адміністративного правопорушення, то суб'єкти несуть відповідальність на загальних підставах,

у відповідності до норм кримінального або адміністративного законодавства. Таким чином окрім вищезазначених розширених прав та повноважень Законом надається право на притягнення до одного із виду відповідальності в залежності від вчиненого правопорушення. Варто зазначити, що виходячи із положення норми ч. 4 ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію», якою зазначається перелік видів відповідальностей поліцейських, законодавець прирівнює службову особу, тобто поліцейського що входить до підрозділу особливого призначення, до суб'єктів яким може бути інкриміноване військове кримінальне правопорушення. Зокрема, слід зазначити, що суб'єктом при вчиненні військового кримінального правопорушення, або злочину проти встановленого порядку несення військової служби може бути виключно військовослужбовець.

Висновки. Дослідивши тенденцію змін та доповнень, пов'язаних із введенням правового режиму воєнного стану, у нормативно-правових актах які регулюють діяльність та забезпечують відповідними компетенціями органи Національної поліції в Україні, необхідно зауважити на недосконалоості відповідних положень, що стосуються внутрішньої, зокрема, і, зовнішньої функціональності системи правоохоронних органів. В період режиму воєнного стану діяльність поліції повинна сприяти та підтримувати обороноздатність держави, однак, через фактичні обмеження щодо співробітництва із громадськістю, спрощеної системи звітності, ліквідації атестації та деформалізації етапів присвоєння спеціального звання поліції (у формі заохочення) підвищують та сприяють ризику розшарування дисципліни та порядку у загальній системі правоохоронних органів.

Порядок несення служби в органах Національної поліції вимагає відповідного адаптування до специфічних умов воєнного стану. Впровадження системи комплексних радикальних та запобіжних заходів спрямованих на врегулювання і набуття спеціального практичного досвіду під час несення служби в період воєнного стану, шляхом підвищення кваліфікації кадрового забезпечення поліції, що надасть можливість цілісно пристосуватися до проходження служби поліцейськими не тільки в особливих умовах воєнного стану. В першу чергу, для більш оперативного реагування та діяльності органів та підрозділів Національної поліції в умовах правового режиму воєнного стану, слід вдосконалити механізм атестації поліцейських шляхом здобуття навичок в оперативно-розшуковій діяльності у воєнний стан та бойовій обстановці.

Зокрема, варто налагодити комунікативну складову із громадськістю, таким чином піднімаючи рівень довіри та заохочення до співпраці органів поліції із суспільством.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про затвердження Указу Президента України Про введення воєнного стану в Україні: Закон України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
4. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6>
5. Поливанюк В.Д., Король К.С. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 444-446.

6. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#n11>

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2151-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#n6>

8. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану: Закон України від 21 березня 2023 р. № 3000-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3000-20#n27>

*Пацеля Г. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Національного авіаційного університету*

*Поліщук Д. О.,
orcid.org/0009-0007-2940-6978
здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
Національного авіаційного університету*